

บทความวิจัย

บทบาทของภาคประชาสังคมต่อการผลักดัน เรื่องความรับผิดชอบของรัฐ: กรณีศึกษา 6 ตุลาคม 2519

ณัฐชยา เรืองแสน¹

(Received: April 1, 2024; Revised: June 13, 2024; Accepted: June 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมไทยในการกำหนดมาตรฐานทางการเมืองและสังคม ต่อการผลักดันความยุติธรรม และการรับผิดชอบของรัฐในกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยวิเคราะห์จากมโนทัศน์ ข้อเรียกร้อง และวิธีการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมไทยและต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2519 - 2521 เพื่อสำรวจว่าความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นคือการผลักดันบรรทัดฐานเรื่องความยุติธรรมและการรับผิดชอบของรัฐหรือไม่ อะไรคือผลทางการเมืองจากข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม หรือส่งผลให้รัฐต้องสร้างคำอธิบายเพื่อโต้ตอบคำอธิบายของภาคประชาสังคมหรือไม่ โดยศึกษาจากเอกสารขั้นต้นและชั้นรองประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ผลการวิจัยพบว่าภาคประชาสังคมไทยใช้มุมมองทางศาสนาเป็นกรอบในการผลักดันข้อเรียกร้อง (Issue Framing) เพื่อสร้างพลังทางสังคมมากกว่าการเสนอให้สืบสวนข้อเท็จจริงและเผยแพร่สู่สาธารณะชน และเลือกที่จะประณามสมานฉันท์มากกว่าการคืนความยุติธรรมให้กับผู้ถูกระทำ ผลการวิจัยยังช่วยทำให้มองเห็นภาพประวัติศาสตร์ความรุนแรงได้ชัดเจนรอบด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่มาและพลวัต

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-mail: natchaya.r@yahoo.com

ของวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิดในกรณีสังหารหมู่ 6 ตุลาฯ ที่ยังคงฝังรากลึกและถูกผลิตซ้ำอยู่จนปัจจุบัน

คำสำคัญ: 6 ตุลาคม 2519 ภาคประชาสังคม ผู้เผยแพร่บรรทัดฐาน ความยุติธรรม
ในระยะเปลี่ยนผ่าน ความรับผิดชอบของรัฐ

Research Article

The Role of Civil Society in Promoting State Accountability: A Case Study of the October 6, 1976

*Natchaya Ruangsan*¹

Abstract

This qualitative research examines the role of Thai civil society in promoting justice and state accountability for the October 6, 1976, massacre. Analyzing the concepts, demands, and strategies of Thai and international civil society from 1976 to 1978, the study explores whether these movements advanced norms of justice and state accountability. It also assesses the political impact of these movements and whether they prompted the state to develop counter-narratives. Using primary and secondary documents and in-depth interviews with five key informants, the findings reveal that Thai civil society utilized religious frameworks to generate social momentum rather than advocating for fact-finding investigations and public disclosure. They favored reconciliation over justice for victims. This research enhances the understanding of the historical context and the enduring culture of impunity related to the October 6 massacre.

Keywords: 6th October 1976, Civil Society, Norm Entrepreneurs, Transitional Justice, State Accountability

¹ Graduate Student, Master of Arts in International Relations, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, E-mail: natchaya.r@yahoo.com

บทนำ

ในสังคมที่ไม่เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลมักใช้มาตรการรุนแรงเข้าจัดการเพื่อยุติความขัดแย้ง และจะใช้กระบวนการที่มุ่งทำให้ความรุนแรงโดยรัฐถูกกลบไป ขณะที่สังคมประชาธิปไตย ภาคประชาสังคมจะมีบทบาทในการสนับสนุนประชาธิปไตยให้ตั้งมั่นในสังคม (Diamond, 1994) ด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ผลักดันประเด็นเรื่องความยุติธรรม ตลอดจนการเรียกร้องให้ผู้เข้ารับผิดชอบต่อความผิดได้แม้ว่าจะเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจน้อยกว่ารัฐก็ตาม (Bakiner, 2014)

กรณีของไทย ภาคประชาสังคมบางกลุ่มพยายามให้สังคมไม่ลืมความโหดร้ายของการสังหารหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 การเคลื่อนไหวระยะแรกดำเนินไปอย่างจำกัด ต่อมาความรับรู้ของสังคมที่มีต่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป ตำแหน่งแห่งที่ของ 6 ตุลาฯ ได้รับการยอมรับผ่านงานรำลึกอย่างไ้ทุกตาม ด้วยข้อจำกัดของสังคมจารีตไทย จึงทำได้เพียงเปิดเผยการสังหารโหด แต่ไม่สามารถสรุปได้อย่างไปตรงมาได้ว่าบุคคลใดมีส่วนร่วมสังหาร เพราะชนชั้นนำไม่อนุญาตให้เกิดขึ้นเมื่อเทียบกับการจัดงานระลึกความทรงจำ (Winichakul, 2020)

ความรุนแรงโดยรัฐจะถูกกลบฝังให้กลายเป็นความเงียบ เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเนื่องจากชนชั้นนำต้องการรักษาอำนาจ จึงผูกพันอยู่กับการทำรัฐประหารเพื่อตัดตอนประชาธิปไตย รวมถึงระบบตุลาการที่เป็นอิสระจากหลักนิติธรรมทำให้ 6 ตุลาฯ ในฐานะประวัติศาสตร์บาดแผลระดับชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งความรุนแรงโดยรัฐที่ถูกรังสรรค์พัฒนาการประชาธิปไตยไทย โดยเฉพาะสถานะและบทลงโทษทางกฎหมายมาตรา 112 อันเป็นเครื่องมือกดปราบที่รัฐไทยยังคงใช้อยู่อย่างเข้มข้นในปัจจุบัน

บทความวิจัยนี้ได้ศึกษาภาคประชาสังคมไทยที่ให้ความสำคัญและผลักดันหลักการสิทธิมนุษยชน ในฐานะตัวแสดงทางการเมืองที่สามารถขึ้นาผลักดัน ขับเคลื่อน เรียกร้อง สนับสนุนคุณค่าประชาธิปไตย ว่าปฏิบัติอย่างไรต่อความรุนแรงโดยรัฐในกรณีการสังหารหมู่ 6 ตุลาฯ และอะไรคือสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นเห็นว่ายุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม อะไรคือมโนทัศน์ว่าด้วยความยุติธรรมที่

เกี่ยวข้อง การเคลื่อนไหวมีความหมายหรือผลกระทบต่อการรับผิดของรัฐหรือไม่ และอย่างไร มีการตัดสินใจโทษที่มีนัยสำคัญหรือการรับผิดอย่างชัดเจนต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่ บริบททางการเมืองตลอดจนโครงสร้างทางอำนาจหรือระบบกฎหมายแบบใดที่อนุญาตให้ผู้กระทำความรุนแรงสามารถรอดพ้นจากการรับผิดได้ และบทสรุปของเส้นทางความยุติธรรมที่ภาคประชาสังคมไทยเลือกเดินนั้น ส่งผลอย่างไรต่อสภาวะการเมืองไทยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

ศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมไทยในการกำหนดมาตรฐานทางการเมืองและสังคมในการผลักดันประเด็นความยุติธรรมและการรับผิดของรัฐในกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยวิเคราะห์จากมโนทัศน์ ข้อเรียกร้อง และวิธีการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมภายหลังเหตุการณ์

สมมติฐานการวิจัย

ภาคประชาสังคมไทยที่มีบทบาทสูงสุดคือกลุ่มทางศาสนา พวกเขาใช้หลักศาสนาและสันติวิธีในการสร้างพลังทางสังคม และเสนอแนวทางปรองดองสมานฉันท์มากกว่าการเรียกร้องและคืนความยุติธรรมให้กับผู้ถูกระทำ

การทบทวนวรรณกรรม

จำแนกวรรณกรรมออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นวรรณกรรมด้านกรอบวิเคราะห์ ทฤษฎี และจุดเน้นในการศึกษาที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เช่น กรอบคิดผู้เผยแพร่บรรทัดฐานหรือความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหมือนหรือต่างกันที่จุดเน้นในการศึกษา และขอบเขตเวลาในการศึกษา และส่วนที่สอง วรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อเรียกร้องต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 พบว่า ยังไม่มีวรรณกรรมชิ้นใดมีความเกี่ยวข้องทับซ้อนกันทั้งสองส่วน

1. ด้านกรอบวิเคราะห์ ทฤษฎีและจุดเน้นในการศึกษา

ความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคม กับหลักการความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านในวงวิชาการไทยเพิ่งเริ่มต้นไม่นานนัก ทั้งนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวมีจำนวนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับงานด้านอื่น ๆ

ธงชัย วินิจจะกุล ชี้ว่าคณะกรรมการอิสระตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ใช้หลักความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านอย่างไม่เป็นธรรม (Winichakul, 2016) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพวงทอง ภวัครพันธุ์ พบว่า บทบาทขององค์กรอิสระสัมพันธ์กับวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิดที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย โดยนักสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ องค์การนิรโทษกรรมสากล และเอ็นจีโอ สร้างความชอบธรรมให้รัฐที่ใช้ความรุนแรงกับประชาชนให้พ้นความผิด (Pawakapan, 2016)

สำหรับงานในภาษาต่างประเทศที่ใช้ทฤษฎีแนวคิดความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน ศึกษาปัจจัยที่ทำให้ภาคประชาสังคมอินโดนีเซียล้มเหลวในการสร้างความยุติธรรมให้กับผู้ที่ถูกกระทำในเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงแต่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการนำความยุติธรรมมาสู่เหยื่อได้ (Wahyuningroem, 2019)

มีงานศึกษามุมมองทางกฎหมายเกี่ยวกับการลอยนวลพ้นผิดของประเทศไทยในกรณีการใช้กำลังปราบปรามผู้ชุมนุมทางการเมือง โดยชี้ว่าระบบกฎหมายถูกใช้เป็นเครื่องมือในการให้ความชอบธรรมกับความรุนแรงและการลอยนวลพ้นผิด ถือเป็นสถาบันการเมืองที่ช่วยให้ผู้มีอำนาจสามารถใช้ความรุนแรงต่อประชาชนได้อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นเรื่องปกติ (Phasakorn, 2021)

ในทางกลับกันมีงานที่ศึกษาบทบาทขององค์กรอิสระที่ใช้หลักความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านที่เน้นกระบวนการสร้างความปรองดองมากกว่าการดำเนินคดีทางกฎหมายต่อเหตุการณ์ปี พ.ศ. 2553 โดยสถาบันพระปกเกล้าฯ

เสนอให้มีการสานเสวนาเพื่อเปิดเผยและจัดการกับความจริงแต่ไม่ระบุชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง โครงการนี้สนับสนุนการให้อภัยผ่านการเสนอให้ริรโทษกรรมสำหรับคดีที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมือง เพื่อช่วยให้สังคมกลับมาปรองดอง (Tanchai, W. et al., 2012)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเหล่านี้เน้นการวิเคราะห์บทบาทของภาคประชาสังคมและองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการใช้หลักการนี้อย่างไม่เป็นธรรมจนทำให้เกิดวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิดในสังคมไทย อีกทั้งยังขาดการศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมในกรณี 6 ตุลาฯ และยังไม่พบงานที่มีจุดเน้นศึกษาที่บทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งการทำความเข้าใจบทบาทของภาคประชาสังคมไทยต่อกรณี 6 ตุลาฯ สามารถศึกษาได้หลายแง่มุม โดยศึกษาจากนวัตทัศน์ของบุคคลในสังคมที่มีต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ จะอภิปรายในส่วนถัดไป

2. ข้อเรียกร้องต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ พ.ศ. 2519

วรรณกรรมต่อไปนี้ประมวลขึ้นจากหลายแหล่ง เพื่อให้เข้าใจกระแสความคิดที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม โดยแบ่งข้อเรียกร้องเป็น 1) ต้องการเรียกร้องความยุติธรรมให้ผู้ถูกระทำ 2) ต้องการให้เกิดการให้อภัยเพื่อการปรองดองสมานฉันท์

2.1 ต้องการเรียกร้องความยุติธรรมให้ผู้ถูกระทำ

ทัศนะที่ต้องการเรียกร้องความยุติธรรมให้ผู้ถูกระทำ มักกล่าวถึงความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐ ควบคู่ไปกับการเรียกร้องความยุติธรรม สืบหาความจริง และเอาคนผิดมาลงโทษ

ป่วย อิงภากรณ์ อดีตอธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจึงทำให้มีฐานะเกี่ยวข้องเป็นพยานในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ได้

เดินทางเพื่อเผยแพร่ความจริงเกี่ยวกับอาชญากรรมของรัฐและเรียกร้องความยุติธรรมให้กับนักศึกษาและประชาชนผู้ถูกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าพบกับตัวแทนรัฐบาล รัฐสภา และประชาชนไทยในประเทศต่าง ๆ จัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาเพื่อเชิดชูหลักเสรีภาพและสันติสุขของคนไทย (Ungpakorn, 1973)

ด้านผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ถูกระทำหรือผู้อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นต่างก็มีทัศนคติไปในทิศทางที่พ้องต้องกัน ดังนี้ ธงชัย วินิจจะกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เมดิสัน สหรัฐอเมริกา อดีตผู้นำนักศึกษาวัย 19 ปี ประจักษ์พยานและผู้ปราศรัยคนสุดท้ายในเช้ามีดวันที่ 6 ตุลาคม กล่าวว่า ความยุติธรรมในสังคมไทยขึ้นอยู่กับชนชั้นของผู้กระทำผิดและผู้เป็นเหยื่อ ซึ่งชนชั้นของผู้กระทำมีผลต่อการสืบหาความจริงและคนผิด เมื่อความยุติธรรมไม่เกิดก็เป็นไปไม่ได้ที่จะปรองดองสมานฉันท์ (Winichakul, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับความปรารถนาของสุธรรม แสงประทุม อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้แสดงทัศนะไว้ในส่วนสุดท้ายของหนังสือเราคือผู้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นบทสัมภาษณ์จำเลยในคดี 6 ตุลาฯ เพื่อเป็นโอกาสในการแสดงความเห็นต่อคดีนี้และต่อเหตุการณ์ทั้งหมดว่า “คดี 6 ตุลาฯ จะสิ้นสุดลงต่อเมื่อได้นำเอาฆาตรกรตัวจริงมาลงโทษ” (Law Student Group, 1978)

ขณะที่สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนึ่งในผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ ที่อายุน้อยที่สุดในขณะนั้น ปัจจุบันลี้ภัยอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในที่ประชุมการจัดงานรำลึก 20 ปี 6 ตุลาฯ ที่มีข้อเสนออยู่แต่เดิมว่าต้องการผสานทุกฝ่ายเข้าหากันระหว่างเจ้าหน้าที่และฝ่ายเรา เพราะเห็นว่าทั้งคู่เป็นเหยื่อของเหตุการณ์ โดยได้แย้งที่ประชุมว่า เพราะเหตุใดจึงไม่มีการเรียกร้องให้ผู้ใช้ความรุนแรงเหล่านั้นว่าควรได้รับการลงโทษตามกฎหมายบ้าง ซึ่งนั่นไม่ใช่การต้องการแก้แค้น แต่มันคือการสร้างให้สังคมในปัจจุบันและอนาคตเป็นสังคมที่ปกครอง

โดยกฎหมาย ซึ่งควรยืนยันว่ามาตรา 6 ตุลาฯ ต้องได้รับการลงโทษ (Bangkokbiznews, 5 April 1996)

พวงทอง ภวัครพันธุ์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ประสานงานศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุมเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 (ศปช.) มีทัศนะเกี่ยวกับความยุติธรรมในกรณี 6 ตุลาฯ ว่าหลักของความยุติธรรมต้องไม่สามารถยืดหยุ่นได้ เมื่อมีผู้กระทำผิด ต้องมีการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการและโปร่งใส ต้องมีการระบุตัวคนผิดและมีการตัดสินว่ากระทำผิดอย่างไร หากไม่ทำเช่นนี้ มุ่งแต่การปรองดองเสียเวลา รากของปัญหาจะไม่ได้รับการแก้ไข (Pawakapan, 2016)

ด้านเบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว อาจารย์ประจำสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ชี้ให้เห็นความไร้รากของวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย เหตุการณ์ความรุนแรงโดยรัฐทุกกรณีไม่มีความพยายามของประเทศไทยต่อการพิสูจน์ความจริง บางเหตุการณ์การระบุตัวคนผิด แต่ก็ไม่มีการดำเนินการอื่นใดอย่างเป็นระบบเพื่อเอาคนผิดมาลงโทษตามกฎหมาย (Sae-Chua, 2016)

2.2 ต้องการให้เกิดการให้อภัยเพื่อการปรองดองสมานฉันท์

ฝ่ายรัฐพยายามที่จะระงับการเปิดโปงหรือการอภิปรายเกี่ยวกับการสังหารหมู่ในนามของการปรองดองสมานฉันท์ กระตุ้นให้ผู้คนลืมอดีตเพื่อหลีกเลี่ยงความแตกแยกในสังคม สะท้อนจากคำพูดของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่สั่งห้ามนักศึกษาจัดงานต้อนรับนักศึกษา 18 คนที่เพิ่งได้รับนิโทษกรรม โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ชี้ว่า

“...6 ตุลาฯ มันจบลงแล้วไม่ว่าใครจะถูกหรือผิด วันถัดมาก็สั่งให้สื่อเลิกขุดคุ้ยเรื่องเกี่ยวกับ 6 ตุลาฯ ด้วยให้เหตุผลว่าประเทศต้องอยู่รอด

ต้องสร้างความสามัคคี ซึ่งห้วงเวลานี้ไม่เหมาะกับการจัดงานต้อนรับ...”
(Winichakul, 2020)

เช้าวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2521 สองวันหลังพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ผ่านมติสภา หนึ่งวันหลังจากผู้ต้องหา 6 ตุลาคม ได้รับอิสรภาพ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พุดประโยค เหล่านี้ ต่อนักศึกษา

“...ก็ลืมนกันไป ลืมให้หมด” “เหมือนฝันไปนั่นแหละ”

“...โยนมันทิ้งไป เขาว่ายังไฉนะ เอาความขมขื่นไปทิ้งแม่โขง”

(Amnesty International Thailand, 2019)

ในงานกาลาดินเนอร์ที่จัดขึ้นเพื่อหาทุนเพื่อจัดงานรำลึก 20 ปี 6 ตุลาคม ประชาธรรมรำลึก พิธีกรถามความเห็นของนายอานันท์ ปันยารชุน เกี่ยวกับการพิพากษาประหารชีวิต ชุน ดุวาน อดีตประธานาธิบดีเกาหลีใต้ ที่ออกคำสั่งสังหารหมู่นักศึกษาที่จัตุรัสกวางจู โดยนายอานันท์ ปันยารชุน เผยว่าไม่ต้องการให้มีการประหารชีวิตเพื่อการแก้แค้น แต่เห็นด้วยกับการนำความจริงออกมาสู่สังคม (Siripatthanakarn, 1996)

พระไพศาล วิสาโล ผู้ซึ่งเคยถูกจำคุกในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ให้ทัศนะเกี่ยวกับความยุติธรรมไว้ว่า สันติวิธีหรือหิงสาแบบพุทธมีความหมายแก่สังคมไทย พระไพศาลเสนอให้ผู้สูญเสียยอมให้อภัยภายใต้หลักของศาสนาพุทธว่าด้วยความรักความเมตตา โดยไม่เรียกร้องความจริงและปฏิกิริยาจากผู้กระทำ ความรุนแรง เนื่องจากเชื่อว่าบุญกรรมจะทำงานของมันเอง (Winichakul, 2020)

ในหนังสือ 6 ตุลาจารึก ความทรงจำ ความหวัง บทเรียน มีการวิเคราะห์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากมุมมองทางศาสนาพุทธและการต่อสู้แบบ

สันติวิธี พระไพศาลเสนอว่าทั้งสองฝ่ายพยายามลดทอนความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงข้าม และการวาดภาพว่าศัตรูเป็นสัตว์เลวร้าย ปูทางไปสู่ความสยดสยอง พระไพศาลอธิบายเพิ่มว่า

“...6 ตุลา มันคือชัยชนะของความชั่วร้าย มันไม่ใช่ความพ่ายแพ้ของฝ่ายซ้ายด้วยการกระทำของขวา ผู้ร้ายตัวจริงไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ ลูกเสือชาวบ้านหรือพวกรักชาติที่ออกมาก่อความรุนแรงในวันนั้น แต่ผู้ร้ายตัวจริงคือความชั่วร้ายในจิตใจ...” (Bangkok Post, 2001)

ด้าน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการด้านสันติวิธีให้ทัศนะว่า

“...การให้อภัยไม่ใช่แค่ความจำเป็นทางศีลธรรม เพราะมันคือความจำเป็นทางการเมือง ความรุนแรงจากการสังหารโหดมันเกิดขึ้นไปแล้ว ไม่มีทางหายไป...ฉะนั้น ไม่จำเป็นต้องจมปลักอยู่กับอดีตอันขมขื่น ควรจะก้าวข้ามมันและอยู่กับปัจจุบัน ความขัดแย้งในอดีตอาจจะไม่สามารถชำระสะสางได้ แต่อย่างน้อยเราสามารถเปลี่ยนผ่านมันได้ เพื่อไม่ให้ใครตาบอดต่อความเจ็บปวดของผู้ที่ทุกข์ทรมานหรือหวนนึกต่อเสียงร้องของผู้ถูกกดขี่ การให้อภัยทางการเมืองไม่ใช่เป้าหมายที่สูงส่งเกินไป...” (Bangkok Post, 6 October 2001)

การทบทวนวรรณกรรมส่วนแรกระบุข้อจำกัดและปัญหาของภาคประชาสังคมและองค์กรอิสระในการสร้างความยุติธรรมและการปรองดอง โดยเฉพาะการใช้หลักการอย่างไม่เป็นธรรมและส่งเสริมวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิด ส่วนที่สองช่วยให้เข้าใจความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบและทัศนคติที่หลากหลายเกี่ยวกับการให้อภัยและการดำเนินคดี การรวมทั้งสองส่วนนี้ทำให้บทความมีมิติหลากหลายมากขึ้นในการศึกษาและเข้าใจบทบาทของภาคประชาสังคมในประเด็นการรับผิดชอบของรัฐและการสร้างความยุติธรรมในสังคมไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทความนี้ เชื่อมสองแนวคิดหลักเข้าด้วยกันคือ 1) บทบาทของภาคประชาสังคมกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และ 2) ภาคประชาสังคมในฐานะผู้เผยแพร่บรรทัดฐานรวมกับกรอบแนวคิดความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

1. บทบาทของภาคประชาสังคมกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

ภาคประชาสังคมถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นตัวแสดงทางการเมืองสำคัญต่อการสร้างคุณค่าประชาธิปไตยนับตั้งแต่ปลายศตวรรษ 1980 (Kumar, 1993) และถูกนำมาโยงกับแนวคิดอื่น เช่น ความมีอารยะ (Shils, 1991) สำนักพลเมืองและการมีส่วนร่วม (Verba, 1995) พื้นที่สาธารณะ (Habermas, 1996) และวัฒนธรรม (Gramsci, 2006) โดยที่ภาคประชาสังคมจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย ทำให้บรรทัดฐานและคุณค่าเชิงประชาธิปไตยเข้มแข็งตั้งมั่นในสังคม (Diamond, 1994)

2. แนวคิดผู้เผยแพร่บรรทัดฐานและแนวคิดความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

แนวคิดผู้เผยแพร่บรรทัดฐาน (Norm Entrepreneurs) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่พยายามสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการสนับสนุน จัดตั้ง หรือมีอิทธิพลต่อบรรทัดฐานใหม่หรือการปรับบรรทัดฐานเดิมที่มีอยู่ อาจเป็นหลักการ มาตรฐาน หรือกฎเกณฑ์ที่ขึ้นกำหนดพฤติกรรมภายในสังคม ซึ่งผู้เผยแพร่บรรทัดฐานเป็นได้ทั้งผู้นำทางการเมือง นักกิจกรรม หรือบุคคลที่มีอิทธิพลอื่น ๆ การสร้างบรรทัดฐานจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดองค์ประธาน หรือผู้ดำเนินการ (Entrepreneurship) เรียกว่า ผู้เผยแพร่บรรทัดฐาน (Bjorkdahl, 2002) ซึ่งการเผยแพร่ฯ จะอาศัยกระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิด (Framing Process) เป็นการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองที่นักสังคมวิทยาเรียกว่า กระบวนการกำหนดประเด็น (Frame Alignment Processes) (Snow, 1986) โดยสร้างชุดคำอธิบายความหมาย หรือโวหารเพื่อกำหนดประเด็น รื้อถอน เชื่อมร้อย ประกอบสร้างแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมการเมืองชุดใหม่ขึ้น เพื่อสื่อสาร

ค่านิยมและบรรทัดฐานต่อรัฐหรือประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้รับรู้ ติความตามที่ผู้เผยแพร่ฯ ต้องการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลง และหรือแทนที่แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองชุดเดิม (Risse, 2004)

ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) เป็นแนวทางและวิถีปฏิบัติเพื่อจัดการกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอดีตอย่างเป็นระบบ ทั้งวิธีพิจารณาคดีและกระบวนการยุติธรรม (Ruti, 2001) โดยมีรากฐานมาจากผู้กระทำความรุนแรงต้องรับผิดชอบและต้องชดใช้ให้กับผู้ถูกระทำ ถูกนำมาใช้ในประเทศแถบลาตินอเมริกาและยุโรปตะวันออกตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 (Benumbermar, 1993) ปัจจุบันกลายเป็นแนวทางการศึกษารูปแบบหนึ่งภายใต้ทฤษฎีการสร้างประชาธิปไตย (International Center for Transitional Justice, 2021)

ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่แต่มีลักษณะร่วมกัน คือ การยอมรับในศักดิ์ศรีของบุคคล การชดใช้ และการทำให้สังคมรับรู้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดเกิดขึ้นอีกในอนาคต รวมถึงการปฏิรูปสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อคืนความยุติธรรมให้กับผู้ที่ถูกระทำความรุนแรง อันมีกลไกสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นดังนี้ 1) การค้นหาความจริงและค้นหาการกระทำแห่งความขัดแย้ง 2) กระบวนการไต่สวนและฟ้องร้องผู้กระทำความผิด (Style, 2001) 3) การเยียวยาเพื่อการปรองดอง (De Greiff, 2006) 4) การปฏิรูปสถาบันสาธารณะ กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะส่วนความมั่นคง (Obel, 2011) 5) เวทีสาธารณะเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Office of the High Commissioner of Human Rights, 2009)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การพรรณนาความโดยวิเคราะห์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการเก็บข้อมูลเอกสารทั้งขั้นต้นและชั้นรอง ได้แก่ เอกสารจากหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ แดลงการณ์ของภาคประชาสังคมกลุ่มต่าง ๆ รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนขององค์กรนิรโทษกรรมสากล ประกอบกับ

การสัมภาษณ์ประสบการณ์และความทรงจำของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (In-Dept Interview) โดยผู้ก่อตั้งองค์กรฯ คณะกรรมการและผู้ประสานงานของกลุ่มภาคประชาสังคม และผู้ถูกระทำความรุนแรงโดยรัฐ การวิเคราะห์ข้อถกเถียงในสังคมใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบทและการวิเคราะห์บริบทควบคู่กัน เพื่อศึกษาข้อเรียกร้องทางการเมืองของภาคประชาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ข้อเขียนบทบันทึก และคำปราศรัยต่อสาธารณะ

ผลการวิจัย

ภายหลังการสังหารหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม ผู้คนต่างเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลไทย อาทิ กลุ่มศาสนา นักศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย ครอบครัวและญาติผู้ถูกระทำ ทนายความ ผู้ใช้แรงงาน ชาวไทยที่อาศัยในต่างประเทศ และชาวต่างชาติที่สนใจเรื่องสิทธิมนุษยชน อีกทั้งยังมีองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์กรทางศาสนา องค์กรแรงงาน สหพันธ์แรงงาน องค์กรทางกฎหมาย รวมถึงการสนับสนุนจากรัฐบาลประเทศต่าง ๆ เช่น รัฐบาลสหรัฐฯ อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เยอรมันนี เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ภาคประชาสังคมไทยที่เคลื่อนไหวในไทย 2) ภาคประชาสังคมไทยที่เคลื่อนไหวในต่างประเทศ 3) องค์กรระหว่างประเทศและภาคประชาสังคมในต่างประเทศ

1. ภาคประชาสังคมไทยที่เคลื่อนไหวในไทย

กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญคือกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคมหรือ กศส. (The Coordinating Group of Religions for Society: CGRS)² เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิมนุษยชนแห่งเดียวที่สามารถทำงานในช่วงหลังรัฐประหารในปี พ.ศ. 2519 ได้ ต่อมานักข่าว “ศูนย์” ออกแทนที่ด้วยคำว่า “กลุ่ม” เพื่อแสดงว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (Interview Ariya, 2021) กศส. มีวัตถุประสงค์มุ่งสร้างและส่งเสริมหลักธรรมแห่งความรักความเมตตา ตลอดจนมนุษยธรรมที่มีอยู่ในแต่ละศาสนาให้ได้มีส่วน

² ตลอดเนื้อหาต่อจากนี้เมื่อพูดถึงกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม ผู้เขียนจะใช้คำว่า “กศส.” แทน

สำคัญในการประสานรอยร้าวสร้างความปรองดองในสังคมไทยด้วยวิถีแห่งศาสนาธรรม เป็นพลังในการลดความรุนแรงในการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากไม่ว่าสาเหตุแห่งทุกข์จะเป็นสิ่งใด (Thai Forum, May 1978)

กศส. คือ พัฒนาการของกลุ่มอหิงสา (Ahimsa) มีจุดเริ่มต้นมาจากการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางปัญญาเพื่อลดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในสังคม เพื่อความยุติธรรมของมนุษย์และสังคม (Amnesty International Thailand, 2019) ซึ่ง 6 ตุลาคม เป็นจุดเปลี่ยนรูปแบบการเคลื่อนไหวของ กศส. เพื่อตอบโต้การสังหารหมู่ การรัฐประหาร และการกักขังนักโทษการเมือง และเพื่อที่จะเสนอต่อสังคมว่า ศาสนาจะมีพลังในการค้ำจุนกับความเลวร้ายในสังคมและมีคุณค่าในสถานการณ์ที่วิกฤติ

กศส. ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพุทธทาสภิกขุ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ดิข นัท ฮันห์ (Thích Nhất Hạnh) และมหาตมะ คานธี (Baskerville, 2019) โดยมีกรรมกรมาจากองค์กรศาสนา (Interview Ariya, 2021) คือ พระประชาปฏิสนธิธัมโม บาทหลวงประสิทธิ์ สมานจิตร ผู้อำนวยการสภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนา และนายโกศล ศรีสังข์ เลขาธิการสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย นายโคทม อารียา และนายนิโคลัส เบเนนดต์ ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาของยูเนสโกประจำประเทศไทย (HRTR, April 1977) โดยได้รับเงินสนับสนุนจาก World Council of Churches³ American Quakers⁴ Mennonites⁵

³ World Council of Churches: WCC สภาคริสตจักรโลกเป็นองค์กรระหว่างคริสตจักรที่นับถือศาสนาคริสต์ทั่วโลกซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2491 การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศคอมมิวนิสต์ทำให้เกิดความกังวลอย่างมากในหมู่ผู้นำของสภาคริสตจักรโลก

⁴ Religious Society of Friends (Quakers) ขบวนการภายในศาสนาคริสต์ที่เริ่มขึ้นในปี 1650 ของอังกฤษที่พยายามรื้อฟื้น “ศาสนาคริสต์ในยุคดึกดำบรรพ์” โดยย้อนกลับไปที่รากเหง้าของคำสอนของพระเยซูเกี่ยวกับการไม่ใช้ความรุนแรง การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ความห่วงใยของพระเจ้าต่อคนชายขอบ การเข้าถึงพระวิญญาณของพระเจ้าในทันที และเท่าเทียมกัน

⁵ เป็นสมาชิกของกลุ่มคริสเตียนบางกลุ่มที่อยู่ในชุมชนคริสตจักรของนิกาย Anabaptist ที่ตั้งชื่อตาม Menno Simons (1496–1561) แห่ง Friesland

Bread for the World⁶ และ Amnesty International เป็นต้น โดย กสศ. มีสำนักพิมพ์เป็นของตัวเองและมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนสีลม

2. ภาคประชาสังคมไทยที่เคลื่อนไหวในต่างประเทศ

เกิดจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนไทยในต่างประเทศ อาทิ ผู้ลี้ภัยทางการเมือง เช่น ป่วย อึ้งภากรณ์ นักเรียน นักวิชาการ อาจารย์ และประชาชนจากหลากหลายอาชีพ เป็นต้น แต่ละกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ที่เคลื่อนไหวในไทยและต่างประเทศเป็นเครือข่ายกันคือ มูลนิธิมิตรไทย สหพันธ์ชาวไทยเพื่อประชาธิปไตย และสมาคมคีสมาคมอังกฤษ (สปร.อังกฤษ)

2.1 มูลนิธิมิตรไทย (Mitr Thai Trust) และสมาคมคีสมาคมอังกฤษ

มูลนิธิมิตรไทย หรือ Friends of the Thai มีบทบาทสำคัญด้านงานข่าวเกี่ยวกับประเทศไทย โดยเฉพาะประเด็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยและการเคลื่อนไหวเพื่อให้ปล่อยนักโทษการเมือง ต้นปี พ.ศ. 2520 มูลนิธิมิตรไทยถูกจัดตั้งขึ้นด้วยหลักสันติประชาธรรมมีนายป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นประธานมูลนิธิ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ เป็นรองประธาน นายฟรานซิส คริสต์ เป็นกรรมการและเหรัญญิก ตัว บุญนาค เป็นกรรมการและเลขาธิการ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ และนายจอน อึ้งภากรณ์ รับหน้าที่ผู้ประสานงานและดูแลจดหมายข่าวมิตรไทย (Thai Forum) โดยมีนักเรียนไทยในอังกฤษมาร่วมเป็นกองบรรณาธิการ นอกจากจะจัดพิมพ์ที่อังกฤษ ยังมีให้ติดต่อได้ที่ประเทศเดนมาร์ก สวีเดน ฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ตะวันตก ออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฮองกง (Thai Forum, February 1977)

จะเห็นได้ว่าตำแหน่งรองประธานฯ เป็นชนชั้นสูงและดำรงตำแหน่งสภานายกสมาคมคีสมาคมอังกฤษ หรือ สปร.อังกฤษ เพื่อให้ภาพของมูลนิธิไม่มีลักษณะของแนวคิดขั้วปฏิวัติ (Tantiwitthayapitak, 2020)

⁶ Bread for the World คือองค์กรสนับสนุนคริสเตียนตั้งอยู่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนโยบายเพื่อยุติความหิวโหย ที่ช่วยจัดเตรียมแหล่งข้อมูลเพื่อให้บุคคลนำไปใช้รณรงค์ยุติความหิวโหย ซึ่งรวมถึงการเขียนจดหมายและอีเมลส่วนตัวถึงสมาชิกรัฐสภา การพบปะกับสมาชิกสภาองเกรส เป็นต้น

2.2 สหพันธ์ชาวไทยเพื่อประชาธิปไตย: สทป. (Union of Democratic Thais: UDT)

สหพันธ์ฯ ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการที่นิวยอร์ก ราวปี พ.ศ. 2517 โดยมีนักเรียนจาก ลอสแอนเจลิส ชิคาโก บอสตัน ได้มาประชุมร่วมกันและได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังต่อไปนี้ 1) สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาในประเทศไทยในการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในสังคม และสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวนา ชาวไร่ และผู้ใช้แรงงาน 2) คัดค้านระบอบเผด็จการทหารและเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญ 3)ต่อต้านระบอบจักรวรรดินิยมอเมริกา

3. องค์การระหว่างประเทศและภาคประชาสังคมในต่างประเทศ

องค์การระหว่างประเทศรวมถึงหน่วยงานต่างประเทศได้แสดงความห่วงใยผ่านข้อเรียกร้องสาธารณะต่อรัฐบาล โดยขอให้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมในสมัยรัฐประหาร จดหมาย คำร้อง และการโทรสายตรงต่างถูกส่งมาจากทั่วทุกมุมโลก และกรณีที่สำคัญคือการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) โดยคำให้การของนายป่วย อึ้งภากรณ์ ในการสืบพยานเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยของคณะอนุกรรมการว่าด้วยองค์การระหว่างประเทศ คณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ สภาผู้แทนราษฎรแห่งรัฐสภาที่ 95 สหรัฐอเมริกา เมื่อ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2520 ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ต่อรัฐบาลไทยสองระลอก คือ หลังจากที่นักศึกษาและประชาชนทั้ง 18 คนถูกจับกุมทันที และหลังจากที่รัฐบาลขยายเวลาการฝากขังเพิ่มและประกาศว่าจะนำคดีพิจารณาที่ศาลทหาร (HRTR, November – December, 1977) องค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการรณรงค์เรียกร้องให้อย่างกระตือรือร้น คือ องค์การนิรโทษกรรมสากล

3.1 องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International)

องค์การนิรโทษกรรมสากลเข้ามาเคลื่อนไหวเพื่อรณรงค์ให้ปล่อยผู้ที่ถูกจับกุมคุมขังอย่างไม่เป็นธรรมจากประกาศคำสั่งฯ หลายฉบับ ขณะนั้นองค์การฯ เป็นที่ปรึกษาสำหรับองค์การสหประชาชาติ (ECOSCO) และสำหรับสหภาพแห่งยุโรป ทำงานร่วมกับคณะกรรมการสิทธิระหว่างอเมริกาเรื่องสิทธิขององค์กร

ของรัฐบาลอเมริกัน Inter-America Commission on Rights of the Organization of American State (Document No. B 4/27)

3.2 การเคลื่อนไหวจากภาคประชาสังคมในต่างประเทศ

การเคลื่อนไหวเพื่อแสดงความห่วงใยผ่านข้อเรียกร้องสาธารณะเกิดขึ้นจากหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มผู้นำทางศาสนา กลุ่มนักศึกษา และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทั่วโลกที่ให้ความสนใจต่อความยุติธรรมในไทย

สหพันธ์องค์กรนักศึกษามาเลเซียและสิงคโปร์ในสหราชอาณาจักร⁷ ออกแถลงการณ์และส่งโทรเลขถึงเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน เพื่อประณามการฆาตกรรม ทรมานและคุมขังประชาชนไทยที่รักประชาธิปไตย และเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยนักศึกษา ชาวนา ชาวไร่ และผู้ใช้แรงงานที่ถูกคุมขังไว้ทันทีโดยไม่มีเงื่อนไข และต้องรื้อฟื้นสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน (Thai Forum, No.2, 1977)

กลุ่มคนไทยในเดนมาร์ก กลุ่มประชาธิปไตยในอังกฤษ สมาคมสมานฉันท์และข่าวสารแห่งเยอรมัน และคณะกรรมการเพื่อความสมานฉันท์กับประชาชนไทยในฝรั่งเศส ร่วมกันออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ปล่อยนักโทษการเมืองในไทยและยังเปิดเผยการกดขี่สิทธิมนุษยชนของรัฐบาลเกรียงศักดิ์ (Thai Forum, No.13, 1977)

หน่วยงานต่างประเทศจำนวนมากต่างแสดงความกังวลต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในขณะนั้น โดยมีการกิจอย่างเป็นทางการในการพบเจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทย เช่น รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย กระทรวงต่างประเทศ พนักงานอัยการทหาร ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีข้าราชการระดับสูงอื่น ๆ จากทั่วโลกต่างร่วมเรียกร้องผ่านทางจดหมายและโทรเลข จากสมาชิกรัฐสภาและสมาชิกรัฐสภาสหรัฐฯ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งประเทศญี่ปุ่นในเอเชีย บริการมหาวิทยาลัยโลกในเจนีวา กลุ่มนักวิชาการชาวอเมริกัน กลุ่มชาวเดนมาร์ก รวมทั้งรองประธานพรรคโซเซียลเดโมแครตและนักการเมืองชั้นนำ

⁷ สหพันธ์องค์กรนักศึกษามาเลเซียและสิงคโปร์ในสหราชอาณาจักร (Federation of United Kingdom and Eire, Malaysian, and Singaporean Student Organizations: FUEMSSO)

จากพรรคอื่น ๆ คณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศในเจนีวา และจากสหพันธ์คริสเตียนแห่งเอเชีย (HRTR, July - August 1977) ยังมีเลขาธิการสภาคริสตจักรแห่งชาติญี่ปุ่น ได้ส่งโทรเลขถึงนายกรัฐมนตรีไทย ขอให้พิจารณาคดี 6 ตุลาฯ ในศาลพลเรือน และขอให้พลเมืองญี่ปุ่นที่สนใจคดีนี้เข้าพบหากมาเยือนญี่ปุ่น (Lewsakul, & Tulathan, n.d.)

ที่ประเทศอังกฤษ กลุ่ม Ad Hoc Group for Democracy in Thailand เชิญนายทองใบ ทองเปาด์ ไปบรรยายเกี่ยวกับคดี 6 ตุลาฯ ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน นอกจากนั้น กลุ่ม Conference for Basic Human and Democratic Rights in the ASEAN Alliance countries: COBRA จัดให้มีสัมมนาต่อสื่อมวลชนอังกฤษ มีผู้สื่อข่าวจากบีบีซี รอยเตอร์ ผู้แทนจากองค์การนิรโทษกรรมสากล ผู้แทนจากเนติบัณฑิตยสภาสากล เดวิด ฮอลมาร์ค ที่ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การพิจารณาคดี 6 ตุลาฯ ในประเทศไทย ได้เข้าร่วมให้ข้อมูลสำคัญด้วย (Thai Forum, No. 9, 1978)

มโนทัศน์ ข้อเรียกร้อง และวิธีการผลักดันประเด็นของภาคประชาสังคม (Issue Framing, Demands and Practices)

กระแสเรียกร้องของภาคประชาสังคมเกิดขึ้นทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ นับตั้งแต่ภายหลังเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อน และระหว่างรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร จนถึงรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ บทความนี้แบ่งข้อเรียกร้องออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเรียกร้องที่เสนอให้พิจารณาคดีในศาลพลเรือน ปลอ่ยผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ รวมถึงนักโทษการเมืองอื่น ๆ 2) เรียกร้องให้สืบสวนข้อเท็จจริงและเผยแพร่สู่สาธารณะชน

1. เรียกร้องให้รัฐบาลพิจารณาคดี 6 ตุลาฯ ในศาลพลเรือน และปลอ่ยนักโทษการเมืองทั้งหมด

กลุ่มที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวภายในประเทศในขณะนั้นมีเพียง กศส. ซึ่งพวกเขาพยายามเปิดเผยกิจกรรมการเคลื่อนไหวให้มากที่สุดเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะถูกมองว่าเป็นองค์กรที่ทำงานใต้ดิน และที่สำคัญคือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ ดังนั้น กศส. จึงมุ่งเคลื่อนไหวในแนวทางสันติวิธี

เพราะเชื่อว่าเป็นหนทางเดียวที่จะนำไปสู่สังคมที่สงบสุขและยุติธรรมมากขึ้น การกิจสำคัญของการผลักดันข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้ ดำเนินการควบคู่กันไปกับ การระดมเครือข่าย (Mobilizing Networks)⁸ และสร้างแรงกดดันจากต่างประเทศ (Employing International Pressure)⁹ โดย กศส. ทำงานร่วมกับกับมูลนิธิ มิตรไทยและองค์การนิรโทษกรรมสากล นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวที่ เชื่อมโยงกันกับสหพันธ์ชาวไทยเพื่อประชาธิปไตยอีกด้วย

มนัทัศน์และวิธีการผลักดันของ กศส. เน้นใช้หลักศาสนาเป็นกรอบ (Issue Framing) ในการกำหนดและผลักดันข้อเรียกร้องสะท้อนจากการ ประกาศข้อเรียกร้องผ่านจดหมายทั้งสองครั้ง ดังนี้

จดหมายแบบด่วนฉบับแรกถึงนายกรัฐมนตรี และส่งต่อไปให้กับ สำนักพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข้อเรียกร้องให้สังคมรับรู้ นายโกศล ศรีสังข์ ประธานคน แรกของ กศส. และเลขาธิการสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยเป็นผู้เขียนข้อ เรียกร้องและส่งถึงนายธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยให้เหตุผลผ่านจดหมายว่า

“...โกศลชี้หนทางแห่งความยุติธรรมตามวิถีคริสต์เห็นว่าผู้ต้องหาทั้ง 18 คนคือผู้บริสุทธิ์ที่ศาลยังไม่ตัดสินว่าผิด รัฐบาลต้องตระหนักถึงการ อำนาจความยุติธรรมระดับพื้นฐาน และเรียกร้องให้รัฐอนุญาตให้มีทนายและ กระบวนการสอบสวนพิจารณาคดีควรเกิดขึ้นที่ศาลพลเรือน...” (HRTR, September-October 1977)

เนื้อหาบางตอนของจดหมายมีข้อความชื่นชมนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ว่าเป็นอดีตผู้พิพากษาที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก ต้องการโน้มน้าวให้ผู้รับเห็น

⁸ การระดมเครือข่าย (mobilizing networks) เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยขยายขอบเขตการเข้าถึงและผลกระทบได้ โดยการ สร้างพันธมิตรและความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น รัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรระหว่างประเทศ ไป รต ดู Keck, Margaret E., and Kathryn Sikkink. "Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics." Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998.

⁹ การใช้แรงกดดันจากต่างประเทศ (employing international pressure) ในเวทีระหว่างประเทศ ภาคประชาสังคม (ผู้เผยแพร่บรรทัดฐาน) จะใช้ประโยชน์จากข้อตกลงระหว่างประเทศ สนธิสัญญา หรืออิทธิพลขององค์กรระหว่าง ประเทศเพื่อส่งเสริมข้อเรียกร้องของตนได้

ด้วยกับข้อเสนอของเขา ด้วยการเน้นน้ำหนักในประโยคที่ว่า “I was also informed the ICJ had also followed the case closely” ฉันยังได้รับแจ้งว่า (International Court of Justice - ICJ) ได้ติดตามคดีนี้อย่างใกล้ชิด (The Nations Review, 1977) ประเด็นที่ใช้เรียกร้องในจดหมายฉบับแรก คือ ต้องการให้รัฐบาลปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมตามหลักสากล เพราะมองว่าสังคมไทยมีปัญหาจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากประชาชน ละเมิดหลักนิติธรรม กระบวนการยุติธรรมและศาลไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นอิสระและตามหลักของกฎหมายเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ ทุกคนต้องถูกพิจารณาตัดสินในศาลทหาร ไม่ได้รับสิทธิตามหลักสากล เช่น สิทธิที่จะเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะสิ้นสงสัย สิทธิที่จะต่อสู้คดี สิทธิในการประกันตัว และสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาล ซึ่งรัฐจะต้องสร้างความแตกแยกในสังคม ดังนั้น กศส. ต้องการประสานรอยร้าวที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยและต้องการให้มีการนิรโทษกรรมให้กับนักโทษการเมือง

การประกาศข้อเรียกร้องครั้งที่สองมีประเด็นที่น่าพิจารณา คือ มีการกล่าวสนับสนุนการปรองดองสมานฉันท์ตามนโยบาย “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” ของรัฐบาลในขณะนั้น โดยบิชอบบุญเลื่อน มั่นทรัพย์ ประธาน กศส. คนใหม่ ในเนื้อความของจดหมายจะพบว่านอกเหนือจากข้อเรียกร้องที่ตั้งอยู่บนฐานศาสนา ประเด็นที่น่าพิจารณาคือมีการเรียกร้องให้นิรโทษกรรมให้กับผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ โดยจะยกส่วนสำคัญของจดหมายฉบับดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

“...ผมและสมาชิก กศส. ทุกคนคิดว่าวาระโอกาสที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระชนมายุครบ 50 ปี เป็นโอกาสดีที่ทุกคนในประเทศจะได้เฉลิมฉลองกัน โดยให้ทุกฝ่ายลืมความแตกต่างทางความคิดที่ล่วงมาไปเสีย เราควรยึดถือหลักสากลของทุกศาสนาที่กล่าวว่ามนุษย์ควรอยู่ร่วมกันโดยไม่แสวงหาความเห็นแก่ตัว แต่ควรอยู่ด้วยความเมตตาและการให้อภัยในหัวใจของเรา เพื่อการ

ปรองดองสมานฉันท์จากทุกฝั้วฝ่ายในประเทศชาติ ท่านควรพิจารณานิรโทษกรรมให้กับนักโทษคดี 6 ตุลาฯ ด้วยเช่นกัน เพื่อมิให้นิรโทษกรรมนี้ถูกมองว่าเป็นตัวอย่างในการเลือกหรือแบ่งนักโทษออกเป็นฝ่าย ไม่ควรพูดว่ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีเจตนาอันตรายเกินกว่าจะสมานฉันท์ได้...” (HRTR, November – December 1977)

จากข้อความ ตามหลักสากลของศาสนามนุษย์ควรอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาและการให้อภัยในหัวใจของเรา คือการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง สร้างความปรองดอง เพราะ กสศ. ประเมินว่าการนิรโทษกรรมผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยประสานผู้คนให้คืนกลับเข้ามาในสังคม (Interview Visalo, 2021)

นอกจากนั้น กสศ. และกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาฯ กว่า 50 คน อาทิ ชัยอนันต์ สมุทวณิช สุจิต บุญบงการ กุสุมา สนิทวงศ์ โคทม อารียา เป็นต้น ร่วมกันเขียนจดหมายเปิดผนึกผ่านหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ถึง พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เรียกร้องให้นิรโทษกรรมคดี 6 ตุลาฯ และบรรดาผู้ต้องขังที่ถูกจับกุมในข้อหาภัยสังคมด้วย (Document No. B 5.1.1/70, 2520)

“...มันมีหลายเหตุผลดี ๆ ที่จะให้นิรโทษกรรมให้กับผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ เพื่อแสดงว่าคนไทยยึดหลักศาสนาที่เราต่างก็ต้องให้อภัยกันโดยละทิ้งความโกรธแค้นไว้ เพื่อยืนยันว่าประเทศไทยเป็นดินแดนของเสรีภาพที่เคารพความแตกต่างทางความคิด...” (HRTR, November – December 1977, p.7)

จึงเห็นได้ว่า กระแสของการเรียกร้องให้นิรโทษกรรมเพื่อการปรองดองเป็นกระแสสูงในสังคม เนื่องจากภาคประชาสังคมและกลุ่มปัญญาชนต่างยอมรับนโยบายของรัฐในขณะนั้น

รูปแบบการเคลื่อนไหวของ กสศ. เป็นไปในแบบเฉพาะกิจ โดยร่วมกับเครือข่ายภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อส่งเสียงให้รัฐบาลในขณะนั้นรับรู้

ว่าประชาชนในประเทศ และสังคมระหว่างประเทศไม่พอใจกับการละเมิดสิทธิพลเมืองโดยรัฐบาล

สำหรับการเคลื่อนไหวภายในประเทศ กศส. จะทำหน้าที่ช่วยประสานงานจัดตั้งหรือสนับสนุนกลุ่มอิสระขนาดเล็ก และไม่พยายามครอบงำกลุ่มเหล่านี้ในทางใดทางหนึ่ง เพื่อความปลอดภัยและเป็นประโยชน์กว่าการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียว อาทิ การแจกใบปลิว การออกแถลงการณ์แบบลูกโซ่เรียกร้องให้ปล่อยนักศึกษาโดยไม่มีเงื่อนไข การส่งจดหมายเปิดผนึกผ่านหนังสือพิมพ์รายวันหรือจดหมายปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีต่างประเทศ และเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ มีการแสดงความกังวลต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยทูตของประเทศต่าง ๆ ประจำองค์การสหประชาชาติ การตีพิมพ์แจกจ่ายเอกสาร จดหมายข่าว การเข้าเยี่ยมนักศึกษาและประชาชนในเรือนจำ ระดมเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการต่อสู้คดีหรือเรียกรับเงินเพื่อซื้อยาส่งเข้าไปในป่า เพื่อขยายแนวร่วมในการกดดันการตัดสินใจของรัฐบาลไทย

กศส. มักใช้ประโยชน์จากวันหยุดหรือวันสำคัญต่าง ๆ ในการเริ่มทำกิจกรรม เช่น ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ปี พ.ศ. 2520 กศส. เปิดตัวอย่างเป็นทางการต่อสาธารณชนผ่านโครงการปรองดอง เป็นการแสดงออกทางสังคม (HRTR, 1976 - March 1977) และเห็นว่าในช่วงที่รัฐให้นิรโทษกรรมผู้ต้องหาคดี 26 มีนาคม ประกอบกับครบรอบ 50 ปีของรัชกาลที่ 9 จึงเป็นโอกาสดีที่ทุกฝ่ายในชาติจะร่วมเฉลิมฉลองโดยลืมข้อแตกต่างที่ผ่านมา (Siamrath, 1977)

สำหรับงานในต่างประเทศ การทำงานเน้นไปในทางลอบบี้ให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงช่วยเป็นปากเสียงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การเรียกร้องของภาคประชาสังคม มีการรายงานสภาพความเป็นไปของนักโทษการเมือง ตลอดจนสภาพสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. เรียกร้องให้สืบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี 6 ตุลาฯ และเผยแพร่สู่สาธารณชน

ในอีกด้านหนึ่ง ข้อเรียกร้องที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ เป็นข้อเรียกร้องของกลุ่มสามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักร เสนอให้สืบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี 6 ตุลาฯ และเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยเสนอให้ทำหนังสือถึงรัฐบาลและส่งไปตามสื่อมวลชนในประเทศทุกแขนง โดยมีข้อเสนอ ดังนี้

2.1 ขอให้ปล่อยผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาฯ และนักโทษการเมืองที่ถูกจับกุมโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลทั้งหมด เพราะบุคคลเหล่านั้นต่างถูกจับอย่างไม่ยุติธรรม และถูกควบคุมตัวเยี่ยงนักโทษทั้งที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์จากศาลพลเรือนว่าผิดจริง

2.2 ขอให้สืบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี 6 ตุลาฯ และเผยแพร่สู่สาธารณชน (Thai Forum, No.6, 1978)

สรุปและอภิปรายผล

1. บทบาทของภาคประชาสังคมในการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความยุติธรรม: ภาคประชาสังคมไทยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความยุติธรรมและการให้อภัย โดยยกศาสนามาเป็นพลังในการต่อสู้กับความเลวร้ายในสังคม ซึ่งสามารถส่งเสียงให้ทั่วโลกทราบถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐบาลไทย ทำให้รัฐบาลสูญเสียความชอบธรรมและการยอมรับในระดับนานาชาติ แม้ว่าข้อเรียกร้องเหล่านี้จะสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ แต่ยังไม่สามารถผลักดันให้เกิดบรรทัดฐานเรื่องความยุติธรรมและการรับผิดชอบของรัฐที่สังคมประชาธิปไตยควรมี ข้อเรียกร้องส่วนใหญ่นำมาจากการสืบค้นหาความจริงและการแถลงต่อสาธารณะ มากกว่าการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกระบวนการทางกฎหมาย

2. การกดดันจากองค์กรระหว่างประเทศและภาคประชาสังคมในต่างประเทศ: การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมไทยและองค์กรระหว่างประเทศสร้างแรงกดดันให้รัฐบาลไทยต้องสร้างคำอธิบายและโต้ตอบ เช่น การ

ผลิตคำอธิบายแตกต่างต่ออาชญากรรมโดยรัฐในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ และการปกปิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ให้โลกภายนอกรับรู้ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเหล่านี้ยังไม่สามารถสร้างผลกระทบต่อการรับผิดชอบของรัฐได้ ในที่สุดรัฐบาลไทยได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้กับผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ โดยไม่ละเว้นเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับสั่งการและปฏิบัติการ ซึ่งเป็นแนวทางที่ภาคประชาสังคมเห็นพ้องต้องกันในขณะนั้น

3. การผลิตซ้ำวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิด: การนิรโทษกรรมในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังไม่สามารถเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการทหาร สักดินาอำนาจนิยม ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่ยึดโยงกับประชาชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากภาคประชาสังคมให้คุณค่ากับความสามัคคีปรองดองมากกว่าการสร้างบรรทัดฐานของความยุติธรรม ทักษะที่มองว่าการเรียกร้องให้นำผู้กระทำความผิดมาลงโทษจะสร้างรอยร้าวในสังคม สะท้อนถึงนโยบายปรองดองสมานฉันท์ที่ถูกผลิตซ้ำโดยภาคประชาสังคมเอง การค้าจนสภาวะลอยนวลพ้นผิดทำให้ความยุติธรรมแทบไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย นอกจากนี้ ระบบกฎหมายและสถาบันกฎหมายของไทยยังสนับสนุนการกระทำ ความรุนแรงโดยรัฐต่อประชาชน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบรรยากาศทางการเมืองและข้อจำกัดในขณะนั้น ภาคประชาสังคมจึงไม่สามารถเรียกร้องประเด็นที่แหลมคมได้ เนื่องจากเสี่ยงต่อการถูกปราบปราม การขอให้ปล่อยนักศึกษาออกมาเป็นแนวทางที่ปลอดภัยและเป็นไปได้มากที่สุดในขณะนั้น เพื่อให้ผู้ที่ถูกจับกุมได้รับอิสรภาพก่อนที่จะเคลื่อนไหวเพิ่มเติม แต่คำถามสำคัญต่อมาคือในห้วงเวลาที่บรรยากาศทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายมากขึ้นภายหลังนโยบาย 66/23 เพราะเหตุใดภาคประชาสังคมจึงไม่เคลื่อนไหวเพื่อแสวงหาความยุติธรรมให้เกิดขึ้น?

ข้อเสนอแนะ

1. บทบาทของภาคประชาสังคมคือการกำหนดมาตรฐานทางสังคม การเมืองที่ยึดหลักนิติรัฐ นิติธรรม และสร้างความเข้าใจในสังคมว่าการผลักดันเรื่องความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านเป็นเรื่องเดียวกับการต่อสู้เพื่อ

ประชาธิปไตย ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่ติดกับดักความปรองดอง
สมานฉันท์ หากสามารถเรียกร้องความยุติธรรมในสังคมสำเร็จ จะสามารถ
ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่น 6 ตุลาฯ 19 และ พฤษภาฯ 53 ซ้ำเดิมอีก

2. บทบาทของภาครัฐ:

2.1 ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม: ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มีความ
เป็นธรรมและโปร่งใส โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิ
มนุษยชน

2.2 สร้างกลไกความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน: จัดตั้ง
คณะกรรมการค้นหาความจริงและนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการ
ยุติธรรม โดยให้กลไกเหล่านี้มีความโปร่งใสและเป็นอิสระ

2.3 ประกันความโปร่งใสและความรับผิดชอบ: ปรับปรุงระบบ
การตรวจสอบและสมดุล เพื่อให้หน่วยงานยุติธรรมมีความโปร่งใสและ
รับผิดชอบต่อสังคม

2.4 สนับสนุนการทำงานของภาคประชาสังคม: ให้การสนับสนุน
ทางการเงินและทรัพยากรแก่กลุ่มภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านความยุติธรรม
และเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการ
ตัดสินใจ

2.5 การศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้: ส่งเสริมการศึกษา
และการสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนในทุก
ระดับ

เอกสารอ้างอิง

Amnesty International Thailand. (n.d.). *History*. Retrieved November 6,
2021, from [http://old.amnesty.or.th/about-us/amnesty-
thailand/history](http://old.amnesty.or.th/about-us/amnesty-thailand/history)

Amnesty International Thailand. (2019). *October 9th: White shadows
and the black sun*. Retrieved November 8, 2022, from
<https://www.amnesty.or.th/latest/blog/719/>

- Bakiner, O. (2014). Truth commission impact: An assessment of how commissions influence politics and society. *International Journal of Transitional Justice*, 8(1), 22.
- Bangkokbiznews. (1996, April 5). Revisiting October 6, 1976.
- Bangkok Post. (2001, October 6). Vassana Chinvarakorn & Atiya Chakulwisut. What's too painful to remember.
- Baskerville, J. T. (2019). *Religion for society: A transnational history of socially engaged Buddhist network in Thailand* (Ph.D. dissertation). University of Wisconsin Madison.
- Benumbermar, J. (1993). Justice after transition. *Journal of Democracy*, 4(1), 3-14.
- Diamond, L. (1994). Rethinking civil society: Toward democratic consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3), 4-17.
- De Greiff, P. (Ed.). (2006). *The handbook of reparations*. Oxford University Press.
- Eckel, J., & Moyne, S. (Eds.). (2013). *The breakthrough: Human rights in the 1970s*. University of Pennsylvania Press.
- Haberkorn, T. (2015). The hidden transcript of amnesty: The 6 October 1976 massacre and coup in Thailand. *Critical Asian Studies*, 47(1), 1-29.
- Haberkorn, T. (2018). *In plain sight: Impunity and human rights in Thailand*. University of Wisconsin Press.
- Harvard University Library. (1977). *Human rights in Thailand report*. Harvard University Library. December 1976 - March 1977; April 1977, 4; July - August 1977; September - October 1977; November - December 1977, 5.
- Iamtham, P. (1987). The student-led democratic movement after 14th October 1973 incident and its relations with the C.P.T. *Asian Review*. January 1.
- Jackson, K. D., & Pye, L. W. (Eds.). (1980). *Political power and communications in Indonesia*. University of California Press.

- Jaemduang, N. (1986). *The youth movement over two decades as seen by S. Siwarak*. Bangkok: Tienwan.
- Keck, M. E., & Sikkink, K. (1998). *Activists beyond borders: Advocacy networks in international politics*. Cornell University Press.
- Kumar, K. (1993). Civil society: An inquiry into the usefulness of an historical term. *The British Journal of Sociology*, 44(3), 375-395.
- Law Student Group. (1978). *We are the innocent: Voices from former October 6 defendants*. Bangkok: Law Student Group.
- Lewsakul, T., & Tulathan, C. (n.d.). *The struggle of the defendants of the October 6 case under the (in)justice process after the October 6, 1976 coup*. October 6 Archives. Retrieved November 6, 2021, from <https://doct6.com/archives/2205>
- Mitr Thai Newsletter (Thai Forum). (1977). *Mitr Thai Newsletter*. Issue No. 1, February 1977; Issue No. 2, March-April 1977, 12; Issue No. 13, March-April 1977, 16; Issue No. 6, January 1978, 10; Issue No. 9, May 30, 1978, 16, 21-25.
- Morell, D., & Samudavanija, C. (1981). *Political conflict in Thailand: Reform, reaction, revolution*. Oelgeschlager, Gunn & Hain.
- October 6 Archives. (n.d.). *Assessment of the student movement in 1976: An evaluation from the present*. Retrieved April 15, 2021, from <https://doct6.com/learn-about/who/2-2>
- October 6 Archives. (n.d.). *October 6th exhibition with Professor Puey*. Retrieved June 8, 2021, from http://puey-ungpakorn.org/exhibition_pdf/Puey%20RollUp.pdf
- Pawakapan, P. (2016). The amnesty license: Independent organizations and the dispersal of the Red Shirt rallies. *Fa Diaw Kan*, 40th Anniversary of October 6th Issue: Conflict and the Culture of Impunity, 14(2), 138-161.
- Sae-Chua, B. (2016). Viewing Thai human rights through the (non-) seeking of truth and the (non-) acceptance of responsibility in cases of state violence against the democratic movement. *In*

- Puey and Thai society in the crisis of transition* (pp. 111-141). Bangkok: Social Sciences and Humanities Textbooks Foundation.
- Siamrath. (1977, November 26). *October 6th and Thai Politics*. Thammasat University Library. pp 1, 12-13.
- Siripatthanakarn, J. (1996). *The truth that still has no answer. We Do Not Forget October 6*. Bangkok: Academic Affairs, Coordination Office for the 20th Anniversary of October 6.
- Sivaraksa, S. (2018, December 27). To Nicholas Bennett. *Satiankoset-Nagapratee Foundation*. Retrieved December 10, 2021, from <https://www.snf.or.th/2019/2018/12/27/nicholas-bennett>
- Slye, R. C. (2001). The legitimacy of amnesties under international law and general principles of Anglo-American law. *Virginia Journal of International Law*, 43(1), 173-247.
- Suntrachatchawat, W. (2019, October 6). *October 9th: White shadows and the black sun*. Amnesty International Thailand. Retrieved November 8, 2021, from <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/719/>
- Tantiwitthayapitak, W. (2020, December 29). *90 years of MR. Saisawasdee Svasti: An extraordinary person*. The 101 World. Retrieved November 8, 2021, from <https://www.the101.world/90-years-of-saisawasdee-svasti/>
- Tanchai, W., et al. (2012). *Research report on national reconciliation*. Retrieved June 8, 2021, from https://kpi.ac.th/media/pdf/M7_199.pdf
- Thammasat University Archives. (1977). Documents. Document No. B 4/3, April 6, 1977; Document No. B 4/26; Document No. B 4/27; Document No. B 5.1.1/70, November 24, 1977, 52-53.
- The Nations Review. (1977). Church praises PM's aims for justice in Oct 6 case. Retrieved November 6, 2021, from

<https://doct6.com/wp-content/uploads/2019/11/Eng-newspaper-clippings-about-the-Oct-6-trial-1977-1-9.pdf>

Ungpakorn, P. (1973). *Santiprachatham* [Peaceful democracy]. Bangkok: Kled Thai.

Visalo, P., et al. (1996). *October 6th inscription: Memory, hope, and lessons*. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.

Visalo, P. (n.d.). *Two decades with S. Siwarak*. Retrieved April 15, 2022, from <https://www.visalo.org/article/person26Sulak.html>

Wahyuningroem, S. L. (2019). Towards post-transitional justice: The failures of transitional justice and the roles of civil society in Indonesia. *Journal of Southeast Asian Human Rights*, 3(1), 124-154.

Winichakul, T. (2016). Transitional justice: Thailand's case. *Fa Diaw Kan*, 40th Anniversary Edition, October 6: Conflicts and Impunity Culture, 14(2), 132-137.

Winichakul, T. (2020). *Moments of silence: The unforgetting of the October 6, 1976, massacre in Bangkok*. University of Hawaii Press.

Winichakul, T. (2020). *Unforgettable, unforgivable of October 6 massacre*. Nonthaburi: Fa Diaw Kan.

Winichakul, T. (2010). Transitional justice. *Fha Deaw Kan*, 8(2), 133-137.

Wongkul, P. (1998). The new dimensions of the people's movement: Paths of peace justice and life security. In *Democracy evolution: 25 years lessons from October 14 (Global Vision Series 7)*. Bangkok: Witthayasarn.

Yinaang, P. (2021). *Law in violence, violence in law: Legal impunity of the Thai state in cases of force used against political demonstrators*. Master of Laws, Chiang Mai University.